

**HELŚIŃSKA FUNDACJA PRAW CZŁOWIEKA
HELSINKI FOUNDATION for HUMAN RIGHTS**

RADA FUNDACJI

Halina Bortnowska-Dąbrowska Marek Antoni Nowicki
Jerzy Ciemniowski Teresa Romer
Janusz Grzelak Mirosław Wyrzykowski
Michał Nawrocki

ZARZĄD FUNDACJI

Prezes: Danuta Przywara
Wiceprezes: Maciej Nowicki
Sekretarz: Piotr Kładoczny
Skarbnik: Elżbieta Czyż
Członek Zarządu: Janina A. Kłosowska

Warszawa, 6 czerwca 2016 r.

145/2016/PSP/MSt/MK

Jego Magnificencja

Prof. dr hab. Marcin Pałys

Rektor Uniwersytetu Warszawskiego

**Przewodniczący Komisji do spraw
Organizacyjnych i Legislacyjnych**

**Konferencji Rektorów Akademickich Szkół
Polskich**

Ul. Krakowskie Przedmieście 26/28

00-927 Warszawa

Wene Magnificencja

Helsińska Fundacja Praw Człowieka („HFPC”) pragnie zwrócić się do Waszej Magnificencji oraz do Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich z uprzejmą prośbą o zajęcie stanowiska w zakresie opisanego poniżej problemu prawnego.

Tło problemu - prośba o pomoc skierowana do HFPC

Przyczynkiem do sformułowania niniejszego listu jest sytuacja, którą opisała jedna z osób zwracających się do HFPC o pomoc. Osoba ta jest absolwentem polskiego liceum ogólnokształcącego, która uzyskała dyplom International Baccalaureate („IB”) wydany przez International Baccalaureate Organization w Genewie. Szukający pomocy u HFPC kilka lat po uzyskaniu ww. dyplomu postanowił wziąć udział w rekrutacji na studia na jednym z polskich uniwersytetów. W omawianym postępowaniu rekrutacyjnym brany był pod uwagę wynik maturalny, m.in. z przedmiotu, którego osoba ta nie realizowała w toku edukacji w programie IB. Posiadanie oceny z tego przedmiotu stanowiło warunek rekrutacji na kierunek studiów, który interesował szukającego pomocy u HFPC. Nadawca listu do HFPC na dyplomie IB nie posiadał oceny z tego przedmiotu, w związku z czym chciał podejść do egzaminu maturalnego z tego przedmiotu na poziomie rozszerzonym. Zgodnie z art. 44 ust. 1 zzzp u.s.o. absolwent, który posiada świadectwo dojrzałości uzyskane po zdaniu egzaminu dojrzałości przeprowadzanego dla

absolwentów ponadpodstawowych szkół średnich, ma prawo przystąpić do egzaminu maturalnego, w części pisemnej albo w części pisemnej i w części ustnej, m.in. z wybranego przez siebie przedmiotu, zgodnie z przepisami obowiązującymi w roku, w którym przystępuje do egzaminu maturalnego.

Okręgowa Komisja Egzaminacyjna („OKE”) odmownie ustosunkowała się do deklaracji maturalnej przywołanej przez nas osoby, informując, że do egzaminu nie mogą podchodzić osoby, które spełniają warunki określone w art. 93 ust. 1 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty¹ („u.s.o.”). Podobne stanowisko w tej sprawie zajęła Centralna Komisja Egzaminacyjna („CKE”). CKE w omawianej sprawie w swojej odpowiedzi na zażalenie, powołała się na art. 44 ust. 1 zzp u.s.o., uznając, że nie może on być interpretowany rozszerzająco i odnosi się jedynie do osób zdających egzamin maturalny zdawany do 2004 r. w liceach ogólnokształcących oraz do 2005 r. w technikach.

Problem prawny – analiza standardów ustawowych oraz konstytucyjnych

Zgodnie z art. 44 ust. 1 zzp u.s.o. absolwent, który posiada świadectwo dojrzałości uzyskane po zdaniu egzaminu dojrzałości przeprowadzanego dla absolwentów ponadpodstawowych szkół średnich, ma prawo przystąpić do egzaminu maturalnego, w części pisemnej albo w części pisemnej i w części ustnej, z wybranego przedmiotu albo wybranych przedmiotów, z których jest przeprowadzany egzamin maturalny, zgodnie z przepisami obowiązującymi w roku, w którym przystępuje do egzaminu maturalnego. Jak wskazuje jednak doktryna:

(...)celem komentowanego przepisu jest jego dostosowanie do potrzeb tych osób, które ukończyły szkołę ponadpodstawową w dawnym ustroju szkolnictwa i uzyskały świadectwo dojrzałości w wyniku zdania egzaminu dojrzałości (tzw. stara matura). Przyczyny ustanowienia regulacji prawnej art. 44zzp są w zasadzie te same co poprzednio: chodzi o stworzenie możliwości uzyskania odpowiednich wyników maturalnych głównie pod kątem potrzeb rekrutacji do wyższych uczelni. Ponadto istotnym motywem ustawodawcy była równość traktowania wszystkich absolwentów posiadających wykształcenie średnie zgodnie z art. 11a ust. 4, bowiem w starym systemie maturalnym nie było możliwości poprawienia wyniku lub zdania przedmiotu w trybie "uzupełnienia" świadectwa dojrzałości.²

Należy zauważyć, że zgodnie z art. 93 u.s.o matura międzynarodowa IB jest równoważna krajowej maturze w procesie rekrutacji na studia na polskich uczelniach. Można więc uznać, że jeżeli uznano maturę międzynarodową za potwierdzającą wykształcenie średnie oraz dającą możliwość do ubiegania się o przyjęcie na studia wyższe w Rzeczypospolitej Polskiej, to dalsze uprawnienia z tym związane, takie jak możliwość zdawania matury z dodatkowego przedmiotu (zgodnie z art. 44zzp u.s.o), nie powinny być jednostce odbierane.

Zgodnie z przyjętą przez OKE interpretacją art. 169 ust. 4 ustawy z dnia o szkolnictwie wyższym³ „(...)dla osób posiadających świadectwo uzyskane za granicą (w tym dyplom IB), uczelnia może przeprowadzić dodatkowe egzaminy wstępne - zgodnie z zasadami rekrutacji danej uczelni”. W dosłownym brzmieniu art. 169 ust. 4 Ustawodawca nie

¹ Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. 1991 nr 95 poz. 425).

² Pilich Mateusz, *Ustawa o systemie oświaty*. Komentarz, wyd. VI, LEX 2015.

³ Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. - Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz.U. 2005 nr 164 poz. 1365).

konkretyzuje jednak, że dyplom IB jest objęty zakresem tego przepisu, jest to jedynie interpretacja OKE. Art. 169 ust. 4 ustawy o szkolnictwie wyższym ma na celu możliwość sprawdzenia takich umiejętności rekrutujących, które nie pokrywają się z zakresem przedmiotów maturalnych. Dotyczy to przede wszystkim szkół artystycznych i sportowych. W ostatnim zdaniu przepisu wyraźnie podkreślono, że „egzaminu te nie mogą dotyczyć przedmiotów objętych egzaminem maturalnym”. Naszym zdaniem, treść art. 169 ust. 4 należy odczytywać w kontekście ust. 7 tego artykułu:

Przepisy ust. 3 i 4 dotyczące egzaminu maturalnego oraz jego wyników stosuje się odpowiednio do egzaminu zagranicznego potwierdzonego świadectwem lub innym dokumentem uznanym w Rzeczypospolitej Polskiej za dokument uprawniający do ubiegania się o przyjęcie na studia wyższe zgodnie z art. 93 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty, egzaminu zagranicznego, jeżeli wynikające z niego uprawnienie do ubiegania się o przyjęcie na studia wyższe zostało potwierdzone w Rzeczypospolitej Polskiej zgodnie z art. 93a tej ustawy, oraz egzaminu zagranicznego potwierdzonego świadectwem lub innym dokumentem, dyplomem IB lub dyplomem EB, o których mowa w art. 93 ust. 1 tej ustawy, oraz wyników tego egzaminu.

W związku z tym należy zauważyć, że dyplomu IB nie można uznać za wyjątek w rozumieniu art. 169 ust. 4 ustawy o szkolnictwie wyższym, ponieważ jest on zwolniony z procedury uznania lub potwierdzenia wykształcenia lub uprawnień do kontynuacji nauki na mocy art. 93 u.s.o. i obejmuje przedmioty objęte egzaminem maturalnym, pomimo że zdawane są one w innym trybie. Ponadto uczniowie uzyskujący dyplom IB w polskiej szkole uzyskują świadectwo jej ukończenia, to znaczy zostają absolwentami polskiej szkoły średniej z dyplomem matury międzynarodowej IB, równoważnym polskiemu egzaminowi maturalnemu.

Jak zauważa W. Skrzydło „w dziedzinie kulturalno-oświatowej najbardziej istotne jest prawo do nauki, adresowane do najszerszych kręgów społeczeństwa, nie ogranicza się ono bowiem tylko do dzieci i młodzieży”⁴. Prawo do nauki jest samoistnym, klasycznym prawem socjalnym, które rodzi roszczenie jednostki wobec władz państwa o udostępnienie szeregu instytucji, które pozwolą na realizację tego prawa. Jak wskazuje L. Garlicki, na treść tego prawa składają się: możliwość zdobywania wiedzy, kształcenia prowadzonego w zorganizowanych formach, w sposób regularny i ciągły obejmującego najpierw kanon podstawowy wiadomości ogólnych, a następnie umożliwiającego uzyskanie pogłębionej wiedzy specjalistycznej, kończonego uzyskaniem odpowiednich świadectw⁵.

Art. 70 ust. 4 Konstytucji reguluje prawo do bezpłatnej nauki i obliguje władze publiczne do zapewnienia obywatelom powszechnego i równego dostępu do wykształcenia. Równość oznacza tutaj, że powinno zapewnić się wszystkim jednakowe szanse podjęcia nauki w szkole każdego szczebla i każdego typu, a wszelkie różnicowania o dyskryminacyjnym charakterze powinny być zakazane. Jak wskazał Trybunał Konstytucyjny:

Wynikająca z art. 70 ust. 1 Konstytucji RP gwarancja równego dostępu do wykształcenia wyraża z jednej strony zakaz ustanawiania takich regulacji, które ograniczałyby możliwość korzystania z tego wykształcenia przez

⁴ Skrzydło Wiesław, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, wyd. VII, LEX 2013.

⁵ L. Garlicki, *Komentarz do art. 70 Konstytucji (w:) Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz.*, Wyd. Sejmowe, Warszawa 1999.

określone grupy osób, z drugiej strony obliguje państwo do usuwania faktycznych barier i ograniczeń w korzystaniu z systemu edukacji publicznej.⁶

Ponadto, Trybunał Konstytucyjny, badając zgodność z Konstytucją uregulowań odpłatności za studia w uczelniach publicznych, stwierdził także, że:

Nie ulega wątpliwości, że związanie z funkcją publicznej szkoły wyższej zasady bezpłatnego nauczania jest wyrazem określonej koncepcji partycypacji państwa (władzy publicznej) w realizacji zadań określonych przez Konstytucję, a związanych z kształtowaniem takiego systemu edukacji, który zapewniać będzie w najpełniejszy sposób powszechny i równy dostęp do studiów. Bezpłatność nauki przyjęta jako zasada w publicznej szkole wyższej nie wyczerpuje wszystkich środków, które pozostają w dyspozycji państwa i które wynikają z konstytucyjnych obowiązków władzy publicznej w związku z realizacją prawa do nauki (w tym przede wszystkim prawa do równego i powszechnego dostępu do wykształcenia). Na tle całości regulacji zawartych w art. 70 Konstytucji w pełni uzasadnione jest twierdzenie, że powinności władzy publicznej związane z urzeczywistnieniem prawa do nauki są znacznie szersze i wykraczają w istotny sposób poza granice określone w art. 70 ust. 2. (...)⁷

Mając na względzie powyższą analizę, zdaniem HFPC można stwierdzić, że absolwenci polskich szkół, którzy zdawali matury międzynarodowe IB powinni mieć także zagwarantowane prawo do zdawania egzaminu maturalnego z dodatkowego przedmiotu na mocy art. 44 zzp u.s.o.

Sytuacja osób kształcących się w systemie matury międzynarodowej IB

Matura międzynarodowa IB składa się z egzaminów z języka ojczystego, matematyki oraz języka obcego. Dodatkowo abiturienti muszą zdać egzaminy z trzech przedmiotów do wyboru. Obowiązkowa matura krajowa obejmuje zaś egzaminy z przedmiotów: język polski, matematyka, język obcy. Poza tym egzaminowany musi obowiązkowo zdać maturę z co najmniej jednego dodatkowego przedmiotu na poziomie rozszerzonym. Nietrudno zauważyć, że przedmioty obowiązkowe dla obu rodzajów matury są praktycznie jednakowe. Zdaje się więc, że nie ma przeciwwskazań, żeby osoby posiadające dyplom IB uzyskany po ukończeniu polskiego liceum ogólnokształcącego nie mogły skorzystać z dobrodziejstwa art. 44 zzp u.s.o.

Podkreślić także należy, że w świetle uzyskanych przez HFPC informacji, niemożliwe jest podejście do egzaminu w trybie matury IB z tzw. „wolnej stopy”. International Baccalaureate Organization w Genewie wymaga od uczniów chcących uzyskać dyplom IB wcześniejszego ukończenia kursu w ramach określonego przedmiotu (sfinalizowania określonej liczby godzin na kursie teorii wiedzy oraz kursie praktycznym, napisanie eseju itd.) i szkoła realizująca program IB nie może zezwolić na przystąpienie do matury bez spełnienia tego warunku. Ukończenie kursu z niektórych przedmiotów wiąże się z koniecznością podjęcia dodatkowych działań ze strony dyrekcji szkoły realizującej program IB, w kwestii zapewnienia, np. odpowiednich warunków BHP podczas udziału w zajęciach laboratoryjnych. HFPC uzyskała także informacje, że podejście do egzaminu w sesji IB zawsze wiąże się także z dodatkowymi opłatami (np. opłatą rejestracyjną) uzależnionymi od cennika International Baccalaureate Organization na dany rok.

⁶ Por. postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 30 listopada 1999 (sygn. akt. TS 97/99).

⁷ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 5 czerwca 2014 r. (sygn. akt K 35/11).

Ponadto, w świetle uzyskanych informacji, szkoły nie mają obowiązku przyjąć osób spoza danej szkoły chcących podejść do egzaminu w trybie IBO.

Uczniowie klas realizujących program IB decydują się na ten krok z wielu powodów, m.in. z uwagi na możliwość intensywnej nauki języka, wypróbowania nowej formy zajęć, a także ze względu na potencjalnie większe możliwości, które daje uzyskanie dyplomu IB, np. w rekrutacji na studia poza granicami Polski i Europy. Niecelowym zdaje się uznanie dyplomu wydawanego przez International Baccalaureate Organization za równoważny z polską maturą w toku rekrutacji na studia w Polsce na mocy art. 93 u.s.o. i jednocześnie ograniczenie absolwentom klas IB drogi do nauki na polskich uczelniach. Należy także podkreślić, że sytuacja życiowa osób uczących się początkowo w systemie IB może z biegiem czasu znacznie się zmienić. Sytuacja materialna tych osób może ulec pogorszeniu, w związku z czym mogą one nie być w stanie ponieść kosztów, m.in. opłaty rejestracyjnej wg stawek IBO. Również sytuacja życiowa (np. podjęta działalność zawodowa) może uniemożliwiać takim osobom uczestnictwo w kursie z przedmiotu realizowanym w systemie IB. Mając to na względzie, zagwarantowanie prawa do zdawania egzaminu maturalnego z dodatkowego przedmiotu może okazać się jedynym sposobem zapewnienia tym osobom efektywnego dostępu do procesu rekrutacji na uczelnie wyższe w Polsce.

HFPC pragnie podkreślić, że omawiany w niniejszym liście problem prawny może potencjalnie dotyczyć bardzo szerokiego kręgu osób. Należy wskazać, że w świetle udostępnianych przez International Baccalaureate Organization statystyk, grono Polaków ubiegających się o uzyskanie dyplomu IB jest stosunkowo liczne (w 2014 r. – 1040; w 2015 r. – 1130 osób⁸). Należy spodziewać się, że ten trend, z uwagi na prestiż matury IB, prawdopodobnie zostanie utrzymany.

Prośba do Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich

Z uwagi na powyższe rozważania, HFPC w dniu 19 maja 2016 r. zwróciła się do Minister Edukacji Narodowej z generalnym wystąpieniem, w którym zaapelowała do Pani Minister o podjęcie działań zmierzających do rozwiązania zarysowanego przez nas problemu prawnego.

Mając na względzie zadania Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich określone w § 16 jej Statutu, w tym w szczególności podejmowanie działań prowadzących do stworzenia efektywnego i zintegrowanego systemu edukacji narodowej oraz działanie na rzecz rozwoju szkolnictwa wyższego, nauki i kultury w kraju i za granicą oraz środki, za pomocą których Konferencja te zadania realizuje, określone w § 17 Statutu, HFPC uprzejmie prosi Waszą Magnificencję o przekazanie Członkom Konferencji niniejszego listu oraz o zajęcie stanowiska w zakresie opisanego przez nas problemu prawnego.

Bylibyśmy bardzo wdzięczni Waszej Magnificencji za informację, czy do przedstawicieli Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich zwracano się z opisanym przez nas problemem. Dodatkowo, chcielibyśmy poznać zdanie Waszych Magnificencji, czy

⁸ *Number of Candidates by Nationality* odpowiednio w *The IB Diploma Programme Statistical Bulletin May 2014* (dostępne pod adresem: <http://www.ibo.org/contentassets/bc850970f4e54b87828f83c7976a4db6/may-2014-stats-bulletin.pdf>; data dostępu: 17 maja 2016 r.) oraz w *The IB Diploma Programme Statistical Bulletin May 2015* (dostępne pod adresem: <http://www.ibo.org/contentassets/bc850970f4e54b87828f83c7976a4db6/dp-2015-may-stats-bulletin.pdf>; data dostępu 17 maja 2016 r.).

problem prawny opisany przez nas może stanowić istotne utrudnienie w zakresie dostępu do edukacji na polskich uczelniach. W przypadku udzielenia przez Wasze Magnificencje pozytywnej odpowiedzi na to pytanie, chcielibyśmy również poprosić o rekomendacje, jakie działania można by podjąć w celu rozwiązania zarysowanego przez HFPC problemu.

Żywimy nadzieję, że stanowisko Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich, oparte na wiedzy oraz cennym doświadczeniu jej Członków i Członkiń, będzie niezwykle pomocne w podjęciu takich działań, które w pełni realizować będą konstytucyjny standard równego dostępu do wykształcenia.

W imieniu Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka,

Łęcy wyney stecunby

Katarzyna Wiśniewska

Adw. Katarzyna Wiśniewska

Koordynatorka

Programu Spraw Precedensowych

Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka

Piotr Kładoczny

Dr Piotr Kładoczny

Sekretarz Zarządu

Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka

